

ÎNCEPUTUL unei PROBLEME Lucian Blaga – ”Polivalența naturii”

După cum se știe ecuația **natură – cultură – civilizație** constituie una din temele filozofiei lui Lucian Blaga ea cunoscând cu fiecare abordare dezvoltări și nuanțări. Un punct de plecare al problemei îl putem considera micoreseul ”**Polivalența naturii**” cules în volumul **Ferestre colorate** (1926), retipărit în **Zări și etape** (1968) – antologie de eseuri filozofice pregătită pentru tipar în 1945 de către Blaga. Aceste eseuri din perioada 1914 – 1930 au fost publicate în presa vremii și apoi strânse pe rând în **Pietre pentru templul meu** (1919), **Probleme estetice** (1924), **Fenomenul originar** (1925), **Fețele unui veac** (1926), **Daimonian** (1926, 1930), **Ferestre colorate** (1926). Toate eseurile și articolele, fiecare în specificul său, gravitează în jurul aceluiași gând filozofic: cultura ca fenomen al *creației umane*, și aparțin aceluiași moment temporal creativ atât de sugestiv numit de Blaga *Zări și etape*.

Problema relației natură – cultură cunoaște în abordarea ei mai multe ”zări și etape”. După cum anticipam, un punct de plecare poate fi socotit micul eseu **Polivalența naturii**. Ediția critică a operei lui Blaga fiind nefinalizată și incompletă nu ne putem pronunța asupra priorității cronologice a articolului, dar putem spune cu certitudine că prin modul și limpezimea de cristal în care este pusă problema, el este relevant.

După începutul in mediare [”Printr-o iluzie optică, pe care vom lămuri-o, «natura» a fost aproape totdeauna un fel de măsură și termen de comparație pentru opera de artă, și aceasta nu numai pentru teoria estetică a imitației, moștenită de la Platon - Aristotel, și nu numai pentru manifestul naturalismului din partea a doua a secolului al XIX-lea. Toate curentele de artă din ultimele secole ne invită, prin criticii lor reprezentativi, să ne adăpostim sub cortul naturii”] prin care constată vechimea și permanența problemei, se trece la reluări și nuanțări într-un tempo de doi timpi. Mai întâi se face o rapidă și sintetică trecere în revistă a atitudinii diferitelor curente artistice față de natură: clasicismul, rococoul, Goethe, Russeau, romantismul, naturalismul, impresionismul. Scopul acestui excurs prin diferitele curente literar - artistice este de a stabili nota comună în abordarea relației natură – artă. Viitorul filozof al culturii concluzionează: ”Acest repetat apel la natură dovedește cel puțin că natura e privită ca suprema operă de artă și ca o ultimă justificare a operelor de artă omenești”. În continuare, Blaga încearcă să stabilească înțelesul pe care îl dau *naturii* diferitele curente artistice. El constată: ”Când clasicii, în frunte cu Boileanu, rostesc cuvântul «natură», ei se gândesc desigur mai mult la închegările și întruchipările platonice, tipice și monumentale, ale acesteia, decât la aparițiile accidentale și fugare”. În schimb rococoul ”vede în natură un simplu decor binevenit pentru sensualismul ușor al epocii”. ”Statistica clasică” și superficialitatea oarecum semifrivolă a rococoului sunt negate de dinamismul romantic care ”sparge geometria creierului nostru euclidian”. Metaforismul exprimării blagiene trimite spre *natura* genezelor, spre dimensiunea cosmică, spre spiritual și spre ”divinitatea naturii”, trăsături ale romantismului. Impresionismul, în schimb, ”dematerializează natura dizolvând-o în efecte de lumină curgătoare”. Naturalismul, la vremea sa, nu se vrea decât ”o oglindă” cât mai perfectă a naturii.

Blaga surprinde apoi ”orgoliul” fiecărei orientări de a se deosebi de celelalte marcându-și ”originalitatea”: ”Fiecare curent din câte s-au ivit în istoria europeană, de la clasicismul francez încoace, se crede astfel cel puțin cu un pas mai aporape de natură, decât curentul premergător.

Oricare din aceste curente a încercat să-și asume singur dreptul de a fi socotit ca o emanație directă a «naturii»”.

Urmărind cursul textului pentru un moment, nedumeriți și puțin derutați, constatăm că despre naturalism Blaga nu mai spune nimic. Momentul respectiv îl depășim dacă luăm în calcul:

1. din aceeași perioadă creativă datează eseul *Despre naturalism* inclus în *Fetele unui veac*, în care poetul și filozoful Blaga se dezice irevocabil de naturalism (în naturalism include și realismul), care își întemeiase estetica doar pe principiul ”fotografierii” naturii și manifesta o adevărată și consecventă fobie față de filozofie (metafizică);
2. *Trilogia valorilor* și *Trilogia culturii* în care filozoful culturii argumentează diferența de natură ontică dintre natură și cultură;
3. încheierea articolului pe care-l discutăm

Nu fără o ușoară maliție, Blaga constată că ”Natura, aluat de o uimitoare plasticitate, îndura deci în orice nouă epocă deformările stilistice ale acesteia”. În ciuda aparențelor Blaga sesizează că arta de-a lungul timpului nu s-a apropiat de natură, ci, dimpotrivă, fiecare curent, stil – Blaga folosește cuvântul *stil* la granița dintre accepțiunea retorică și cea filozofică – înseamnă un pas în procesul de depărtare și de diferențiere a artei de natură. Autorul își încheie observațiile cu afirmația, care în esența ei este o promisiune pentru viitoarele abordări a problemei: ”Toate curentele s-au ridicat în numele «naturii», fiindcă reprezentanții lor, au atribuit acesteia intențiile ce și le voiau realizate în *arta lor*”.

Această concluzie este anticipată în interiorul eseului prin două fraze – una din ele generând titlu – ”*Se pare că «natura» e din punct de vedere estetic polivalentă*” (atenție la sublinierea lui Blaga). Și ”În adevăr se pare că pentru fiecare epocă istorică natura își schimbă într-un fel semnificația”.

Articolul este important în ansamblul său prin problema pe care o supune atenției, iar din perspectiva viitoarelor trilogii menționate el este important și semnificativ pentru ideea din următoarele fraze: ”Acest repetat apel la natură dovedește cel puțin că natura e privită ca suprema operă de artă și ca o ultimă justificare a operelor de artă avem, omenești [...] Pentru noi, această curioasă raportare a artei la natură alcătuiește un document în favoarea unui fapt, pe care-l înregistrăm ca atare și care caută încă formularea”.

Polivalența naturii este încă un ”fragment” care ilustrează unitatea, coerența și consecvența meditației filozofice a lui Lucian Blaga de la primele ”încercări” filozofice (*Reflecții asupra intuiției lui Bergson*, 1914), până la postumele *Ființa istorică* și *Aspecte antropologice*.